

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

ЮСЬКІВ Уляна Ярославівна

**Шляхи вдосконалення фінансування закладів
загальної середньої освіти в Україні/ Ways of improving
the financing of general secondary education in situations in
Ukraine**

спеціальність 281 – Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма – Державна служба

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ДСПУАзм-25
У. Я. Юськів

Науковий керівник:
к.е.н., доцент І. П. Сидор

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

« _____ » _____ 2021р.
Завідувач кафедри
_____ О. П. Кириленко

Тернопіль - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ.....	6
1.1. Освітня галузь в ОТГ за умов децентралізації: концептуальні підходи.....	6
1.2. Організаційно-правові засади функціонування системи освіти в умовах адміністративно-територіальної реформи.....	11
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ОТГ.....	17
2.1. Територіально-функціональна характеристика загальної середньої освіти Бережанської міської ради.....	17
2.2. Аналіз формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами.....	23
2.3. Оцінка основних напрямів використання коштів на загальну середню освіту в ОТГ.....	29
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	36
3.1 Світовий досвід фінансове забезпечення освітньої галузі та можливість його використання у вітчизняній практиці.....	36
3.2. Напрями удосконалення фінансового забезпечення установ ЗСО в Україні.....	41
Висновки до розділу 3.....	47
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Якісна освіта виступає базисом розвитку особистості та інструментом ефективного розвитку окремих регіонів, територіальних громад та суспільства в цілому. Освітній процес спрямований, насамперед, на усебічний розвиток особистості, сприяє розвитку її талантів, розумових та фізичних здібностей, формування суспільства, здатного до свідомого політичного, економічного вибору, а відтак, збагачення на даній основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу громади, зростання освіченості громадян, забезпечення економіки країни кваліфікованими спеціалістами. Основними причинами зниження якості освітніх послуг сьогодні називаються: дефіцит бюджетів на розвиток освіти, утримання освітніх установ, не повноцінне надходження бюджетних ресурсів та непрозорість їх розподілу на різних рівнях. У даному випадку ключову роль повинна відігравати ефективна система управління і контролю за функціональною діяльністю бюджетних установ щодо цільового використання коштів держави. У даній ситуації політику фінансового забезпечення освітньої галузі потрібно здійснювати відповідно до соціально-економічних потреб у поєднанні вітчизняного та світового досвіду.

Вище зазначене, обумовлює актуальність досліджуваної теми.

Проблеми фінансового забезпечення розвитку освітньої галузі є актуальними для сучасної вітчизняної та іноземної науки і практики. Зокрема, у працях В. Базилевича, О. Грішної, Каленюк І.С., Коверник Н.В, Т. Єфименко, Е. Жильцова, І. Чугунова, Чередник В.А., С. Юрія та інших піднято питання ролі освіти в розвитку суспільства, напрацювання ефективних механізмів регулювання і фінансового забезпечення системи освіти. Проводяться дослідження основних проблем освітніх фінансів також в рамках шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні», експерти Я. Герчинський, А.Сеїтосманов, В. Мархлевскі.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей функціонування та фінансове забезпечення загальної середньої освіти Бережанської міської ради в умовах адміністративно-територіальної та

освітньої реформи, аналіз формули розподілу освітньої субвенції та ефективності використання публічних коштів, виділених на освіту, а також визначення шляхів удосконалення ефективності фінансового забезпечення галузі, обґрунтування окремих заходів із покращення її функціональної та територіальної організації.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- розглянути теоретико-методологічні основи дослідження освіти;
- дослідити систему управління загальної середньої освіти ОТГ в умовах децентралізації;
- розкрити особливості територіально-функціональної структури загальної середньої освіти Бережанської міської ради;
- розглянути особливості реформування української середньої освіти, впровадження нової української школи;
- здійснити аналіз фінансового забезпечення освітньої галузі та формули розподілу освітньої субвенції між окремими місцевими бюджетами;
- дослідити бюджетне забезпечення загальної середньої освіти Бережанської ОТГ та проаналізувати ефективність використання публічних коштів, виділених на освіту у даній громаді;
- визначити шляхи удосконалення фінансового забезпечення галузі загальної середньої освіти Бережанської ОТГ.

Об'єктом дослідження є організаційно-фінансове забезпечення загальної середньої освіти Бережанської ОТГ.

Предметом даного дослідження є теоретичні та методологічні підходи щодо організаційно-фінансового забезпечення освітньої галузі в контексті адміністративно-територіальної та освітньої реформи.

Вирішення поставлених завдань здійснювалось на основі використання комплексу методів дослідження. Основними серед них є: метод системного аналізу і синтезу, статистичний метод, економіко-математичний метод, метод абстрагування, історичний метод, метод порівнянь, метод аналогії і оптимізації та інші.

Наукова новизна роботи полягає у здійсненні комплексного аналізу організаційного та фінансового забезпечення загальної середньої освіти територіальної громади міста Бережани, сіл Лісники та Рай; визначення проблемних аспектів та обґрунтування напрямів щодо ефективного функціонування та фінансове забезпечення загальноосвітніх установ.

Практичне значення роботи. Запропоновані результати можуть в подальшому застосовуватись при дослідженні освітніх комплексів інших регіонів. Отримані результати можуть використовуватись відділом освіти Бережанської міської ради для покращення стану та фінансового забезпечення загальної середньої освіти.

Теоретичною основою дослідження є доробки авторів в галузі фінансів, економічної теорії, бюджетотворення.

Законодавчою і нормативно-правовою базою є Конституція України, Бюджетний кодекс України, Закони України з питань освіти, бюджету та оподаткування, інша законодавча та нормативна база.

Факторологічною базою роботи є статистичні та аналітичні дані про функціонування загальної середньої освіти територіальної громади міста Бережани, сіл Лісники та Рай.

Окремі результати дослідження апробовані на Всеукраїнській заочно-дистанційній науковій конференції студентів і молодих вчених «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики» (м. Тернопіль, травень 2021 р.) та також автором опубліковано наукову статтю у збірнику наукових публікацій студентів на тему: «Удосконалення фінансового забезпечення освітньої галузі в ОТГ».

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Робота викладена на 91 сторінці машинописного тексту, містить 2 таблиці, 15 рисунків та 54 позицій у списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Освітня галузь в ОТГ за умов децентралізації: концептуальні підходи

Сьогодні реформування системи освіти характеризується процесами децентралізації, тобто передачі низки функцій і рівень органів місцевого самоврядування (далі ЗМС). Державні органи влади сприяють розробці найбільш загальних стратегічних напрямів у галузі освіти, а місцеві органи влади та ЗМС спрямовують свої зусилля на вирішення конкретних, фінансових, кадрових, матеріальних, організаційних питань, що виникають у сфері освіти на місцях. Частину функцій МОНУ виконує безпосередньо, іншу частину покладає місцеві органи управління освітою. Управління освітою відбувається відповідно до адміністративно-територіального поділу країни. Закони України "Про місцеве самоврядування в Україні" та "Місцеві державні адміністрації" визначають "делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, що передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад" [53].

Місцеві органи влади та ЗМС, які здійснюють державну політику у сфері освіти та в межах своєї компетенції, встановлюють не нижче за визначені МОНУ мінімальні нормативи обсяги бюджетного фінансового забезпечення установ ВСО, які є комунальною власністю та забезпечують покриття витрат на їх утримання; сприяють розвитку мережі освітніх установ, зміцненню їхньої матеріально-технічної бази тощо.

Таким чином, управління системою ЗСО, її матеріально-технічне та фінансове забезпечення; контроль за отриманням неповнолітніми повної ЗЗГ, створення при закладах фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, забезпечення регулярного обов'язкового підвезення

до місця навчання та додому школярів та інші функції покладаються на органи місцевого самоврядування.

Оскільки загальноосвітні установи задовольняють загальні потреби кількох територіальних громад, а сільські, селищні ради та поради багатьох міст не здатні самостійно здійснювати організацію функціонування закладів освіти на своїй території, вони передають (делегують) названі повноваження районним та обласним радам. Районні та обласні ради, у свою чергу, делегують свої функції виконавчим органам – відповідно, районній та обласній державним адміністраціям. Для реалізації державної освітньої політики на рівні області у складі облдержадміністрації створюється обласне управління освіти та науки. Управління виконує функції, передані йому обласною радою та функції, надані йому МОНУ. На рівні адміністративного району у складі РДА утворюються районні відділи освіти. Великі міста, зокрема міста обласного підпорядкування, здатні самостійно виконувати функції освіти на своїй території. Для цього за міських рад створюються управління (відділи) освіти як виконавчі органи місцевого самоврядування, підзвітні радам.

Районний та міський відділи (управління) освіти здійснюють «...безпосереднє керівництво загальноосвітніми школами, ліцеями, гімназіями, аналізують стан освіти в районі (місті), подають пропозиції ЗМС щодо зміцнення навчально-матеріальної бази закладів освіти, сприяють створенню різних типів закладів освіти, організують навчання обдарованих дітей, а також дітей, які мають недоліки у фізичному та розумовому розвитку, сприяють влаштуванню в інтернатні установи дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування, організують роботу психологічної служби, соціально-педагогічного патронажу у навчальних закладах, визначають потребу закладів освіти в педагогічних кадрах та задовольняють її, проводять атестацію педагогічних фахівців району (міста), аналізують використання бюджетних коштів на освіту та інше» [54].

Обласні, районні та місцеві органи управління освітою діють на підставі законів України «Про освіту», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про

місцеві державні адміністрації», «положень про відділи та управління освіти місцевих органів самоврядування та прийнятих органів виконавчої влади з типових Глава місцевої державної адміністрації в межах своїх повноважень видає розпорядження, а керівники управлінь, відділів та інших структурних підрозділів – накази. Освіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з метою отримання знань, умінь і навичок або їх вдосконалення» [36].

Освіта є однією з функцій соціального комплексу і є рушійною силою у формуванні високопрофесійних трудових ресурсів та побудови розвиненого держави. Обласний освітній комплекс – це «..складна ієрархічно упорядкована, територіальна соціально-економічна спільність, яка має свою структуру у вигляді сукупності освітніх установ, які пов'язані між собою різними зв'язками. на основі обласної системи розселення та систем розселення нижчих ієрархічних рівнів» [36].

Міжрайонний освітній комплекс – це «.. зосередження освітніх установ у межах територіальних з'єднань адміністративних районів. Він виконує міжрайонну функцію у системі розселення. В освітніх комплексах цього типу функціонують установи загальної, професійно-технічної освіти, вищі навчальні заклади I-IV рівня акредитації» [36].

Районний освітній комплекс – це «територіальне зосередження компонентів комплексу, у якому розміщено установи освіти різних видів тварин і типів і мережу обслуговуючих підприємств, формують певний тип освітнього середовища біля адміністративного району, сформований з урахуванням районної системи розселення» [35].

Система освіти – це «..сукупність навчально-виховних та культурно-освітніх установ, наукових, науково-методичних та методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних та місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти, згідно з Конституцією та іншими законами України здійснюють освіту та виховання громадян» [21].

Функціонування системи освіти забезпечується державою. Освітній комплекс – це «.. сукупність установ, установ, підприємств, організацій та

органів управління, які здійснюють виробництво, розподіл, зберігання та організацію споживання товарів та послуг освітнього призначення з метою забезпечення відповідних потреб населення» [53].

Система освіти у своїй компонентно-функціональній структурі досить складна та поєднує дошкільні, середні, професійно-технічні, вищі шкільні заклади, наукові, науково-методичні, методичні, науково-дослідні установи та проектні інститути тощо. Територіально-функціональна структура системи освіти є «сукупністю організаційних форм та органів управління, які ієрархічно взаємопов'язані та забезпечують цілеспрямований та узгоджений розвиток усіх складових системи освіти відповідної території. Управління освітою охоплює систему державних, регіональних та місцевих органів управління» [54].

Децентралізація – це «передача повноважень та бюджетних надходжень від державних органів до органів місцевого самоврядування» [5]. Основною метою реформ ЗМС є забезпечення його можливості самостійно за рахунок власних фінансових ресурсів вирішувати проблеми місцевого значення. Це стосується виділення територіальним громадам великих фінансових ресурсів та мобілізації їхніх внутрішніх резервів. Децентралізація є закономірним процесом реформ за умов прогресивного розвитку. Польща, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, скандинавські країни пройшли шлях зазначених реформ, що сприяло розвитку економіки, соціальної сфери, особливо у сільських територіях. Децентралізація – процес перерозподілу чи диспергування функцій, повноважень, людей чи речей від центрального управління [5].

Органи місцевого самоврядування – «виборні та інші органи територіальних громад, наділені повноваженнями вирішувати питання місцевого значення» [48]. В. В. Кравченко зазначає, що ЗМС – це: «орган, який утворюється територіальною громадою (територіальними громадами району, області) у встановленому законом порядку для виконання завдань та функцій місцевого самоврядування, наділений відповідно до закону владні повноваження, що реалізуються у визначених законом правових та

організаційні форми. До них належать сільські, селищні, міські ради та виконавчі органи; районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст; районні у містах ради та його виконавчі органи» [25].

О.В. Батанов, В.В. Кравченко, П. Д. Біленчук, М. В. Підмогильний зазначають, що «...ОМС не належать до механізму державної влади, а місцеве самоврядування займає окреме місце в політичній системі (у механізмі управління суспільством та і державою) та її необхідно розглядати як окрему форму реалізації народом належної йому влади» [7; 25]. Інше визначення ЗМС представляється В. В. Кравченком та М. В. Пітциком, які визначають, що «...ОМС як організаційно-самостійний елемент системи місцевого самоврядування, яка міститься за рахунок коштів бюджетів місцевого самоврядування районних, обласних бюджетів і є колективом громадян України, депутатів місцевої ради або службовців органів місцевого самоврядування, заснований у встановленому законом порядку для виконання завдань та функцій місцевого самоврядування, наділений з цією метою відповідними владними повноваженнями, що реалізуються у певних законом визначених правових та організаційних формах на користь відповідного територіального суспільства (територіальних громад)» [25].

5 вересня 2015 року прийнято Закон України № 676-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації проведення перших виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», згідно з яким «...ОТГ вважається утвореною за цим Законом з дня набрання чинності через рішення всіх рад, які ухвалили рішення про добровільне об'єднання територіальних громад або з моменту набрання чинності рішенням про підтримку добровільного об'єднання територіальних громад на місцевому референдумі та за умови відповідальності таких рішень про укладення, передбачене частиною четвертою статті 7 цього Закону» [50]. 08.09.2016 року комітет Верховної Ради з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування видав роз'яснення, що вибори в

громадах, утворених із рад суміжних районів можуть бути призначені до змін меж районів, а якщо до ВТГ входить рада міста обласного значення, це не потребує змін меж районів.

1.2. Організаційно-правові засади функціонування системи освіти в умовах адміністративно-територіальної реформи

У випадку створення малої за чисельністю територіальної громади відділ освіти може не створюватись у даній громаді, в такому випадку територіальні громади делегують свої повноваження у сфері освіти районному відділу освіти.

У випадку функціонування відділу освіти РДА, до штатного розпису виконавчого органу ОТГ вводяться посади, які за своїми функціональними обов'язками відповідають за реалізацію державної політики у галузі загальної освіти на певній території. А саме, щодо:

- сприяння рівному доступу до якісної освіти в регіоні;
- організаційні питання функціонування і удосконалення мережі установ освіти;
- забезпечення гідних умов для здобуття населенням дошкільної, загальної середньої освіти;
- забезпечення навчального процесу та школярів підручниками, посібниками, додатковою літературою;
- забезпечення дітей і школярів здоровим харчуванням згідно чинного законодавства;
- у разі ліквідації ЗНЗ комунальної форми власності вжити заходи щодо переведення школярів (вихованців) до інших ЗНЗ;
- забезпечення гідним умов отримання учнями повної загальної середньої освіти;
- сприяння здійсненню інноваційної діяльності в системі загальноосвітніх навчальних установ;

- забезпечення соціального захисту педагогічних кадрів, спеціалістів, які беруть участь у навчально-виховному процесі, школярів (вихованців).

Діяльність у сфері освіти – це безперервний, організаційно та методично складний процес, який передбачає забезпечення надання освітніх послуг великої чисельності населення та який базується на державній політиці і стандартах в галузі освіти. Відтак, необхідно врахувати можливість збереження відповідної вертикалі при виконанні освітніх повноважень і завдань органів управління галуззю освіти. Важливим елементом формування ефективної системи менеджменту освітніх установ в ОТГ є «максимально можливе делегування адміністративних та навчально-методичних повноважень у навчальному процесі, ЗНЗ в поєднанні з чітким управлінням в середині закладу ЗСО та забезпеченням якості освіти. Децентралізація системи освіти ОТГ також дозволить уникнути формування малоефективної і витратної для бюджету ОТГ» [29].

Ефективність функціонування органів управління освітою (зокрема, щодо оптимізації мережі ЗНЗ) залежатиме від того, «наскільки вона буде зайнята виконанням функцій, що мають пряме відношення до забезпечення якості освітніх послуг (затвердження навчальних планів установ освіти, комплектація педагогічними кадрами, тарифікація, курсова підготовка педагогічних фахівців тощо)» [35].

Ще одним питанням в системі управління освітою в ОТГ є діяльність методичних служб. Рекомендовано визначення реального навантаження кожної зокрема ставки методичного працівника залежно від реальної потреби їх послуг педагогічного колективу установ освіти. Головна роль методичного персоналу – це методична допомога вчителям у забезпеченні якісного навчально-виховного процесу. «Методисти не повинні виконувати функцію контролю навчального процесу в ЗНЗ. Питання атестації педагогічних фахівців вирішується шляхом створення атестаційних комісій II рівня в утворених органах управління освітою ОТГ (управліннях, відділах, секторах або

виконавчих комітетах органів місцевого самоврядування, як це передбачено Типовим положенням)» [8; 35].

Питання щодо підвезення школярів вирішується шляхом складання маршрутної карти руху автобусів і затверджених видатків на їх обслуговування відповідно до передбачених коштів у планових асигнуваннях на рік. Важливим питанням також є передача шкільних автобусів на баланс ОТГ. Першочергово в даному випадку необхідним є отримання дозволів органів виконавчої влади щодо використання транспортних засобів.

Відділ освіти, молоді та спорту Бережанської міської ради був створений відповідно до рішення сесії міської ради від 25 грудня 2015 року [57].

Відповідно до рішення сесії міської ради було [57] :

1. Затверджено положення про відділ освіти Бережанської міської ради.
2. Уповноважено подання документів для державної реєстрації відділу освіти Бережанської міської ради.
3. Затверджена структура та штатна чисельність фахівців відділу освіти Бережанської міської ради.
4. Прийнято рішення про передачу майна і зобов'язань структурних підрозділів відділу освіти із спільної власності територіальних громад сіл, міста Бережани у власність Бережанської міської ради та на баланс відділу освіти Бережанської міської ради відповідно до норм чинного законодавства.

Відділ освіти, молоді та спорту Бережанської міської ради (далі – відділ освіти) є структурним підрозділом Бережанської міської ради.

Відділ освіти у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами МОН України, Управління освіти і науки обласної державної адміністрації, розпорядженнями обласної державної адміністрації, рішеннями та розпорядженнями Бережанської міської ради, а також положенням про відділ освіти.

В рамках своїх повноважень відділ освіти організовує виконання актів законодавства у сфері освіти, здійснює контроль за їх реалізацією. Основні завдання відділу освіти Бережанської міської ради наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні завдання відділу освіти Бережанської міської ради [46]

№ п/п	Основні завдання відділу освіти
1.	Участь у забезпеченні реалізації на території Бережанської міської ради державної політики у сфері освіти, наукової, інноваційної діяльності.
2.	Забезпечення розвитку системи освіти з метою формування гармонійно розвиненої, соціально-активної, творчої особистості.
3.	Визначення потреб, розроблення пропозицій щодо розвитку та удосконалення мережі навчальних закладів.
4.	Створення в межах своїх повноважень умов для реалізації рівних прав громадян України на освіту, соціальний захист дітей дошкільного та шкільного віку, педагогічних та інших працівників закладів та установ освіти.
5.	Створення умов для здобуття громадянами ПЗСО відповідно до освітніх потреб особистості та її індивідуальних здібностей і можливостей.
6.	Забезпечення розвитку освітнього (інтелектуального), творчого (мистецького), наукового та науково-технічного потенціалу з урахуванням національно-культурних, соціально-економічних, екологічних, демографічних та інших особливостей території.
7.	Здійснення контролю за дотриманням актів законодавства з питань освіти, виконанням навчальними закладами державних вимог щодо змісту, рівня та обсягу дошкільної, позашкільної, ЗСО.
8.	Управління навчальними закладами, що є комунальною власністю і перебувають у безпосередньому підпорядкуванні.
9.	Здійснення атестації навчальних закладів системи ЗСО, розташованих на території громади, та оприлюднення її результатів.
10.	Забезпечення моніторингу у сфері освіти, науково-технічної та інноваційної діяльності та трансферу технологій в регіоні.
11.	Забезпечення у межах своїх повноважень розвитку різних форм позашкільної освіти, в тому числі за місцем проживання дітей, формування програм розвитку позашкільної освіти, спрямованих на творчий розвиток особистості, виявлення та підтримку обдарованих дітей, талановитої молоді, здійснення навчально-методичного керівництва із зазначених питань.
12.	Організація оздоровлення, відпочинку і дозвілля дітей та молоді.
13.	Координація діяльності дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів та установ, що забезпечують методичне та господарське обслуговування закладів освіти, організація роботи з їх нормативного, програмного, кадрового, матеріально-технічного і науково-методичного забезпечення.
14.	Участь у підготовці пропозицій до проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку Бережанської міської ради

Відділ освіти виконує такі функції:

1. Здійснює управління та контроль за діяльністю дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних установ і установ освіти Бережанської міської ради.

2. Приймає участь у складанні прогнозу освітніх потреб Бережанської міської ради у фахівцях різних спеціальностей для навчальних установ, інноваційній діяльності, формує регіональне замовлення на їх підготовку.

3. Сприяє у забезпеченні розвитку мережі установ освіти в межах територіальної громади, створенню навчальних установ чи внесенню в установленому порядку пропозицій щодо їх створення, реорганізації чм ліквідації, створення освітніх округів тощо.

4. Забезпечує реалізацію повноважень, делегованих органами місцевого самоврядування (ОМС).

5. Здійснює інші передбачені законом галузеві повноваження [44; 46].

Відділ освіти у процесі виконання покладених завдань взаємодіє з іншими підрозділами Бережанської міської ради та ОМС, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, розташованими на відповідній території, отримує від них в установленому порядку інформацію, документацію, статистичні дані та інші матеріали.

Висновок до розділу 1

Якісна освіта виступає базисом розвитку особистості та інструментом ефективного розвитку окремих регіонів, територіальних громад та суспільства в цілому. Освітній процес спрямований, насамперед, на усебічний розвиток особистості, сприяє розвитку талантів дітей, розумових і фізичних здібностей, формування суспільства, здатного до свідомого політичного, економічного вибору, а відтак, збагачення на даній основі інтелектуального, культурного і творчого потенціалу громади, зростання освіченості громадян, забезпечення економіки країни кваліфікованими спеціалістами.

На сьогоднішній день актуальною є освітня реформа, яка вже відбувається. Зокрема, у вересні 2017 року було ухвалено новий закон “Про освіту”, який регулює основні засади нової освітньої системи, відбувається впровадження масштабної реформи середньої освіти - Нова українська школа.

Реформування освітньої галузі обумовлене необхідністю ефективного використання бюджетних коштів, подолання негативних явищ і процесів в українському суспільстві. Не випадково значна кількість проведених трансформацій і модернізації останніх років відводять особливе місце питанням управління та фінансового забезпечення освітньої галузі.

В Україні видатки зведеного бюджету України на освіту у 2020 році становили 252,28 млрд. грн., що складає 6 % ВВП. При цьому згідно з частиною першої статті 78 Закону України «Про освіту» держава повинна забезпечити асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 % ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансового забезпечення, не заборонених законодавством. Як бачимо, наразі ця норма виконується лише частково.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ОТГ

2.1. Територіально-функціональна характеристика загальної середньої освіти Бережанської міської ради

2019 – 2020 навчальний рік для вчителів та школярів був доволі важким, особливо складним і непередбачуваним. Проте, усім суб'єктам навчального процесу вдалося не просто вистояти, а й трансформували його з метою надання учням якісної освіти в умовах пандемії.

Упродовж 2019-2020 н. р. відділом освіти, молоді та спорту, навчальними закладами громади при виконанні положень Конституції України, законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2011-2021 роки та інших нормативно-правових актів, а також ухвали серпневої педагогічної конференції 2019 року прийнято ряд заходів для забезпечення ефективного функціонування галузі освіти в громаді, її поступального розвитку, створення умов для однаково рівного доступу громадян до якісної освіти.

Стратегічним завданням діяльності відділу освіти, молоді та спорту та установ освіти визначено своєчасне надання якісних освітніх послуг, виховання майбутнього покоління, формування комфортних умов для розвитку школярів, співпрацю з ОМС та громадою у вирішенні основних питань розвитку освітянського простору міста.

В контексті задоволення потреб громадян в отриманні якісних освітніх послуг на території Бережанської міської ТГ створено відповідну мережу установ ЗСО. Мережа установ ЗСО станом на 31 грудня 2020 року налічувала п'ять установ ЗСО (Бережанські ЗОШ I-III ст. № 1- 785 школярів, №2 – 397 школярів, № 3- 484 школярі, Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого- 286 школярів, Посухівський НВК «ЗНЗ I ст. – ДНЗ»-14 школярів).

У навчальних закладах ЗСО створено умови для здобуття учнями ПЗСО у різних формах. Так, за денною формою навчання навчаються 1966 школярів, з яких 14 школярів – у Посухівському НВК «ЗНЗ І ст. – ДНЗ». У навчальних закладах створено умови для навчання дітей з особливими потребами, зокрема, інклюзивним навчанням охоплено 15 школярів. Активно функціонують гуртки за інтересами та групи продовженого дня.

Станом на 01 червня до 1-го класу зараховано 203 школярі, середня наповнюваність класів установ ЗСО становить 22,5 школярів. Питома вага школярів, охоплених позашкільною освітою, у загальній чисельності дітей шкільного віку складає 45,9 %.

Функціонує 2 позашкільні навчальні установи освіти: Центр дитячої і юнацької творчості та Бережанська дитячо-юнацька спортивна школа, Посухівському НВК, в якій виховується 648 вихованців.

В умовах освітньої реформи «Нова українська школа», запровадженого МОНУ, першочерговим завданням визначено забезпеченість «..наступності між дошкільною і початковою ланками освіти, оскільки гармонійний розвиток особистості дитини у період дошкільного дитинства та старту шкільного життя – основа подальшого її успіху в умовах безперервної освіти» [21].

Сучасна освіта потребує реформування стратегії розвитку освітнього простору, оволодіння прогресивними технологіями духовного і фізичного розвитку дитини, формування умов для всестороннього розвитку творчого потенціалу особистості. Потребують впровадження у навчальний процес принципово нові психологічно-педагогічні концепції, ідеї та технології, основна увага який акцентується на розвитку особистості дитини.

В 2019/2020 н. р. індивідуальне навчання організовано для 2 школярів, що пов'язано зі станом їх здоров'я. Інклюзивне навчання проведено для 15 школярів в 3 закладах ЗСО.

З метою ефективної організації навчально-виховного процесу у закладах ЗСО м. Бережани організовано і проведено конкурсний відбір підручників для 3-х, 7-х класів на 2020/2021 навчальний рік. На сьогодні підручниками

забезпечено школярі ЗСО м. Бережани на: 3-й клас – 100% та на 7-й клас – 100%;

Відділом освіти, молоді та спорту здійснюється постійний моніторинг щодо забезпеченості підручниками у закладах освіти.

В умовах реформи галузі освіти на національному рівні виникає потреба у формуванні нової генерації педагогічних кадрів, зростання їх професіоналізму, становлення національної свідомості та готовності до творчої діяльності.

Станом на 01 жовтня 2020 року у закладах освіти м. Бережани працювало 328 педагогічних кадрів, з них 59 – це керівники гуртків у позашкільних навчальних закладах, 186 – педагогічних фахівців установ ЗСО освіти м. Бережани. У 2019/2020 н. р. проведено ряд заходів із вивчення досвіду та атестації у відділі освіти, молоді та спорту 80 педагогічних фахівців, 4 керівних кадрів, 1 бібліотекар.

Педагогічні спеціалісти є основними учасниками освітнього процесу, на них покладається величезна відповідальність у формуванні сучасної особистості та створенні передумов щодо її успішності в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства та формування економіки знань.

Якісний склад педагогічних фахівців установ освіти наступний (див. табл. 2.1):

- вчителів вищої кваліфікаційної категорії – 132;
- вчителів першої кваліфікаційної категорії – 24;
- вчителів другої кваліфікаційної категорії – 17;
- спеціалістів – 10.

Педагогічних фахівців зі званнями «учитель-методист» та «старший вчитель» – 117, що становить приблизно 64 % працюючих.

За стажем роботи у закладах ЗСО переважають вчителі, які мають стаж більше 20 років, молодих спеціалістів практично немає (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.1

**Динаміка якісного складу педагогічних фахівців установ ЗСО у ТГ міста
Бережани, сіл Лісники та Рай у 2020/2021н.р.**

Назва закладу ЗСО громади	Загальна чисельність вчителів, в тому числі:	вчителів вищої категорії	вчителів першої категорії	вчителів другої категорії	спеціалісти
Бережанська ЗОШ № 1 I-III ст.	68	51	5	7	5
Бережанська ЗОШ № 2 I-III ст.	36	28	5	2	1
Бережанська ЗОШ № 3 I-III ст.	45	30	7	5	3
Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого	29	22	3	3	1
Посухівський НВК «ЗНЗ I ст. – ДНЗ»	5	1	4	-	-
Всього, в тому числі зі званнями:	<i>Бережанська ЗОШ № 1 I-III ст.</i>	<i>Бережанська ЗОШ № 2 I-III ст.</i>	<i>Бережанська ЗОШ № 3 I-III ст.</i>	<i>Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого</i>	<i>Посухівський НВК «ЗНЗ I ст. – ДНЗ»</i>
– вчитель – методист;	2	3	1	3	-
– старший вчитель	39	23	27	19	-

Примітка. Складено автором за даними [13, 14, 15]

У таблиці 2.1. подано динаміку якісного складу педагогічних фахівців установ ЗСО у ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай у 2020/2021н.р. Так, загальна кількість педагогічних кадрів у закладах ЗСО територіальної громади становить 183 педагоги, з них 68 вчителів працюють у Бережанській ЗОШ № 1, що складає 37 % усіх педагогічних фахівців освітніх установ громади. Серед педагогічного персоналу найбільшу частку займають вчителі вищої категорії.

За стажем педагогічної діяльності розподіл такий: до 3-х років – 3 – молоді спеціалісти, 3-10 років – 16, 10-20 років – 34, більше 20 років – 131. Така статистика свідчить про те, що вчительський колектив достатньо досвідчений. Разом з тим 48 учителів пенсійного віку, що становить 18% (для порівняння – у минулому навчальному році цей показник становив 14%).

Таблиця 2.2

**Динаміка кількості педагогічних фахівців установ ЗСО за стажом роботи у
ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай у 2020/2021н.р.**

Назва закладу ЗСО громади	Загальна чисельність вчителів, в тому числі:	стаж роботи			
		до 3-х років (молоді спеціалісти)	3-10 років	10-20 років	більше 20 років
Бережанська ЗОШ № 1 І-ІІІ ст.	68	-	8	10	50
Бережанська ЗОШ № 2 І-ІІІ ст.	36	-	-	6	30
Бережанська ЗОШ № 3 І-ІІІ ст.	45	1	4	8	32
Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого	29	2	4	6	17
Посухівський НВК «ЗНЗ І ст. – ДНЗ»	5	-	-	3	2
Всього	183	3	16	34	131

Примітка. Складено автором за даними [13, 14, 15]

В контексті підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності вчителів початкових класів з питань реалізації завдань відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти відділом освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради проведено такі заходи:

– учителями початкових класів пройдено обов'язковий онлайн-курс «..на сайті студії онлайн-освіти EdEra Нової української школи, по закінченні якого отримано сертифікати. Дана умова є обов'язковою для роботи в умовах Нової української школи» [13, 14, 15];

– вчителі 1-их класів відповідно до «...меморандуму про взаєморозуміння між МОНУ і компанією LEGO Foundation (Програма сприяння освіті) взяти участь у регіональному тренінгу на тему: «Працюємо за методикою «LEGO» та курс «Граємо навчаючись»» [15].

Всі 1 класи є забезпечені ігровими наборами Lego «Six Bricks» і конструкторами Lego System, дидактичними матеріалами, партами, комп'ютерами на 80%, а також підручниками тощо.

За сприяння та клопотання відділу освіти, молоді та спорту присвоєну премію Верховної ради 1 працівнику, нагороджено 3 фахівців грамотами МОНУ, 4-м педагогам вручено подяки МОНУ, 5 – нагороджено грамотами

обласного управління та обласної ради, 8 – грамотами та подяками відділу освіти, молоді та спорту.

Концепція Нової школи однозначно декларує, що «...нова школа матиме широку автономію», а це означає, що не лише вчитель матиме значний простір для свободи вибору та творчої реалізації своїх педагогічних ідей, а і те, що адміністративні та навчально-методичні повноваження делеговані на рівень закладу освіти» [39]. Відділом освіти проведено ряд заходів щодо роз'яснення нових функцій керівникам установ, проведено 26 оперативних нарад. 5 колегій, 14 методично – інформаційних нарад.

Роботу з обдарованими дітьми спрямовано на реалізацію основних положень програми «Молодь Бережанщини» на 2018-2021 роки шляхом здійснення ряду заходів, спрямованих на пошук, навчання і розвиток обдарованих дітей, а також створення умов для їхнього творчого самозростання. Для прикладу: у Бережанській філії МАН у 2019/2020 навчальному році займалося 105 слухачів. У II (обласному) етапі Всеукраїнського конкурсу науково-дослідницьких робіт Бережанщину представляли 8 переможців I етапу Всеукраїнського конкурсу науково-дослідницьких робіт (усі стали дипломантами II етапу), з них: 3-х нагороджено дипломом I ступеня, 1-го – дипломом II ступеня.

У III етапі Всеукраїнського конкурсу науково-дослідницьких робіт брали участь 3 учасники, з них: 1-го – нагороджено дипломом I ступеня, 1-го – дипломом II ступеня. Відповідно відзначені педагогічні спеціалісти.

Відповідно до міської цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на 2019-2021 роки, затвердженої рішенням Бережанської міської ради від 29.11.2019 р. №1143, у 2020 році оздоровлено в УДЦ «Артек» (м. Київ) - 2 дитини.

У 2019-2020 навчальному році працювала психологічна служба у складі 12 фахівців. На даний час в ній працює 8 практичних психологів та 4 соціальних педагоги. Даний структурний підрозділ працює над виконанням теми: «Роль соціально-психологічної служби у формуванні психологічної

культури учасників освітнього процесу». З цією метою розроблено ряд виховних заходів і методичних семінарів з попередження суїцидальної поведінки, негативних ідей у розвитку особистості, протидії насилля в школярівському середовищі.

Протягом навчального року забезпечувалась співпраця між відповідними службами у тісній співпраці із психологічною службою міста щодо проведення профілактичних заходів у закладах ЗСО в контексті попередження правопорушень, проведено 2 спільних засідання зі службою у справах дітей, надання соціальної допомоги сім'ям з дітьми та молоді Бережанської міської ради. Проведено акції «Блакитна стрічка», «Від серця до серця», «10 днів проти насильства».

2.2. Аналіз джерел фінансове забезпечення установ загальної середньої освіти Бережанської міської ради

У стратегії розвитку територіальної громади міста Бережани, сіл Лісники та Рай пріоритетне місце займає розвиток галузі освіти. З утворенням відділу освіти міської ради відбулось наближення влади до проблем освіти, школи:

- управлінські та фінансові повноваження зосереджені в єдиному органі управління – міській раді та відділу освіти, який є структурним органом даної ради;
- зникла неузгодженість управлінських повноважень між районною радою, сільськими радами та районною державною адміністрацією;
- основним стало надання якісної освіти та ефективно витрачання коштів;
- більше уваги почали приділяти покращенню матеріально-технічної бази, але одночасно підвищились вимоги до надання освітніх послуг.

Упродовж 2017-2020 років також суттєво посилено інституційні основи розвитку системи національної освіти. У 2017 році ухвалено Закон України «Про освіту», розпочалась реформа середньої освіти. Першого вересня 2018 року стартувала реформа «Нова українська школа». Вперше було виділено

державні кошти та співфінансове забезпечення (10% місцевих коштів) на закупівлю сучасних парт, меблів, дидактичних матеріалів та комп'ютерного обладнання для НУШ. Створено та затверджено новий Держстандарт початкової освіти, згідно якого передбачено розвиток компетентностей, що включає надання знань, навичок, умінь, а також цінностей дитині, на основі яких вона формуватиме своє становлення як особистість і громадянин. Цей стандарт було пропілотовано в перших та других класах. У 2019-2020 н.р. пілот продовжився для третього класу.

Мережа установ загальної середньої освіти ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай станом на 01 січня 2020 року нараховує 5 установ ЗСО (Бережанські ЗОШ І-ІІІ ст. № 1, № 2, № 3, Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого, Посухівський НВК «ЗНЗ І ст. – ДНЗ»).

В територіальній громаді створено усі необхідні умови для здобуття учнями шкільного віку ПЗСО у різних формах. Так, денним навчанням охоплено 1966 школярів, з них: 14 – у Посухівському НВК «ЗНЗ І ст. – ДНЗ».

Забезпечено доступність для дітей з особливими потребами до установ ЗСО, а саме: 13 школярів охоплено інклюзивним навчанням, організовано роботу гуртків за інтересами, групи продовженого дня.

У 2018/2019 н. р індивідуальне навчання було організовано для 2 школярів по стану здоров'я. Процес інклюзивного навчання було організовано для 13 школярів у 2-х закладах освіти.

В місті Бережани створено КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Бережанської міської ради, який передбачає надання послуг дітям з особливими освітніми потребами в контексті здобуття якісної освіти, надання психолого-педагогічної допомоги та системного кваліфікованого супроводження за місцем проживання. В центрі введено 9.0 ставок педагогічних фахівців, оплата яких здійснюється за рахунок освітньої субвенції.

У 2020/2021 навчальному році 11 клас закінчили 76 школярів, з яких 9 – нагороджені золотими медалями «За високі досягнення у навчанні» та 4 школярі – срібними медалями «За досягнення у навчанні».

Здобуття освіти забезпечують передусім освітні установи. Саме вони надають широку пропозицію освітніх послуг. У таблиці 2.3 подано середнє навантаження на одну педагогічну ставку вчителя у 2018-2020 рр. у ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай. Слід відмітити, що за аналізований період загальна кількість годин по закладах ЗСО скоротилася за винятком Бережанської школи-гімназії ім. Б. Лепкого, що обумовлено скороченням чисельності школярів, а відтак і класів у навчальних закладах.

Таблиця 2.3

**Середнє навантаження на одну педагогічну ставку вчителя у 2018-2020 н.р.
у ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай**

Назва закладу ЗСО громади	2018 рік		2019 рік		2020 рік		2020 рік до 2018 року
	Загальна кількість годин	На одного вчителя	Загальна кількість годин	На одного вчителя	Загальна кількість годин	На одного вчителя	
Бережанська ЗОШ № 1 I-III ст.	1139	16	1108	15,6	1057,5	14,8	-1,2
Бережанська ЗОШ № 2 I-III ст.	648,5	17	592,5	15,5	569	16,5	0,5
Бережанська ЗОШ № 3 I-III ст.	796	14,7	713,5	14	744,5	15,5	0,8
Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого	370	16	480	16	512	16,5	0,5
Посухівський НВК «ЗНЗ I ст. – ДНЗ»	-	-	62	15,5	51	10	-5,5

Примітка. Складено автором за даними [13, 14, 15]

Середнє навантаження на одну педагогічну ставку вчителя по Бережанській ЗОШ № 1 у 2020 році скоротилося проти 2018 року. Так, якщо у 2018 році цей показник становив 16 школярів на 1 педагогічну ставку, то у 2020 році – лише 14,8 школярів. Зменшення даного показника спостерігається також у Посухівському НВК. Зокрема у 2019 році середнє навантаження на 1 педагогічну ставку у даному НВК становило 15,5 школярів, то у 2020 році – тільки 10.

По інших трьох школах територіальної громади показники дещо зросли і склалися в межах: 15,5 – 16,5 школярів на 1 педагогічну ставку. Слід відмітити,

що ці показники є доволі високими у порівнянні з іншими територіальними громадами Тернопільської області.

У таблиці 2.4 подано динаміку обсягу фінансове забезпечення освітньої галузі за рахунок освітньої субвенції та коштів бюджету ТГ за період 2018-2020 років.

Так, загальний обсяг бюджетного фінансове забезпечення установ освіти за аналізований період зріс на 14,8915 млн. грн., або з 46,02 млн. грн. у 2018 році до 60,91 млн. грн. у 2020 році.

Таблиця 2.4

**Динаміка обсягу фінансове забезпечення освітньої галузі
ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай у 2018-2020 рр. (млн. грн.)**

показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Всього, <i>в тому числі:</i>	46,0225	55,7141	60,914
Освітня субвенція	20,2225	26,1324	29,114
Кошти місцевого бюджету	25,800	29,579	31,800

Примітка. Складено автором за даними [13, 14, 15]

У складі видатків на фінансове забезпечення діяльності установ освіти більше 52 % складають кошти бюджету територіальної громади міста Бережани, сіл Лісники та Рай і лише 47,8 % – за рахунок освітньої субвенції. У таблиці 2.5 подано динаміку бюджетного фінансове забезпечення установ ЗСО ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай у період 2018-2020 роки. У складі видатків по кошторису установ ЗСО найбільшу частку займає заробітна плата фахівців. У загальній структурі видатків вона становить 96,6 % усіх видатків на установи ЗСО.

Динаміка абсолютних показників видатків на установи ЗСО показує зростання на 14,9 млн. грн., що пов'язано із зростання мінімальної заробітної плати, а відтак – підвищення посадових окладів вчителів та обслуговуючого персоналу навчальних установ, а також зростанням тарифів на оплату комунальних платежів та продукти харчування. Питома вага витрат на

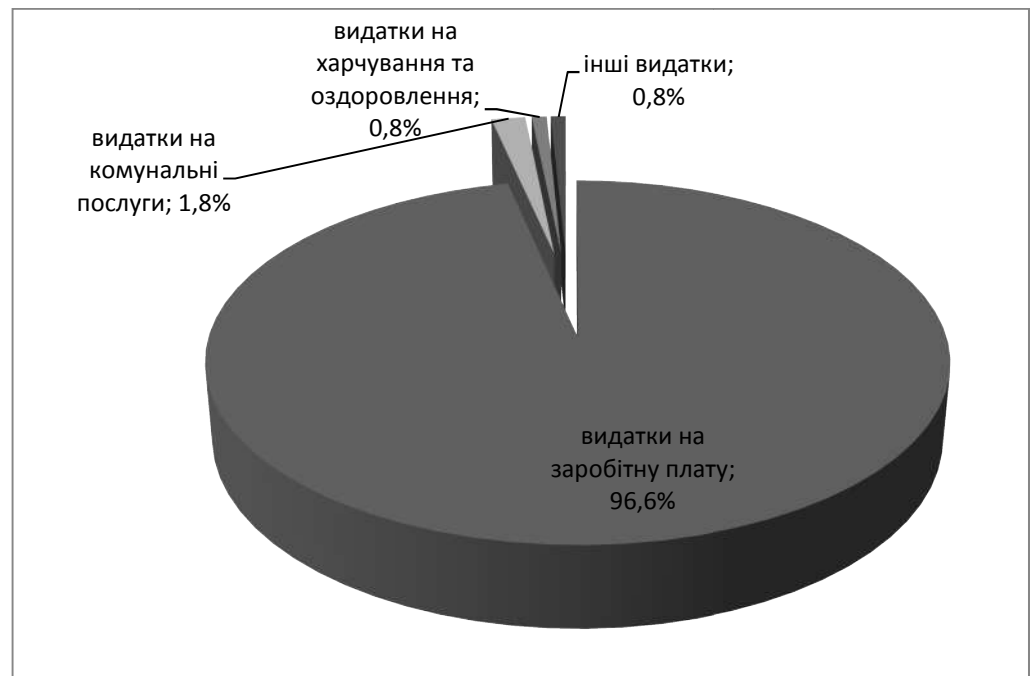
комунальні послуги становить 1,8 % усіх витрат на функціонування шкіл, а видатки на харчування та оздоровлення дітей – 0,8 % (див. рис. 2.1).

Таблиця 2.5

**Динаміка бюджетного фінансове забезпечення установ ЗСО
ТГ міста Березжани, сіл Лісники та Рай
у 2018-2020 рр.**

Фінансове забезпечення установ та установ ЗСО	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Загальний бюджет, тис. грн.	46022,5	55711,4	60914,0
заробітна плата працівникам ЗСО	44600	47788,4	58855,4
оплата за електроенергію	467,0	384,8	470,0
оплата за природний газ	520,0	696,0	573,0
харчування школярів 1-4 класів та пільгової категорії	135,0	190,0	225,0
оздоровлення дітей	120,0	150,0	180,0
додаткове виділення коштів на господарські видатки та матеріально-технічне оновлення	292,8	221,3	505,3

Примітка. Складено автором за даними [13, 14, 15]

Рис. 2.1. Структура витратків на установи ЗСО по ТГ міста Березжани, сіл Лісники та Рай у 2020 році

Слід відмітити, що у 2020 році обсяг видатків на опалення скоротився у порівнянні з 2019 роком, що пов'язано із специфікою функціонування шкіл у 2019-2020 роках, а саме з дистанційним навчанням у зимовий період.

До складу інших видатків на установи ЗСО, які становлять 0,8 % усіх видатків на шкільні установи відносять додаткове виділення коштів на матеріально-технічне оновлення установ.

У таблиці 2.6 представлено динаміку показників розрахунку середньої вартості утримання одного учня за рахунок коштів освітньої субвенції по школах ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай.

Таблиця 2.6

Динаміка показників розрахунку середньої вартості утримання 1 учня за рахунок коштів освітньої субвенції по школах ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай

Назва закладу ЗСО громади	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2020 рік до 2018 року
Бережанська ЗОШ № 1 І-ІІІ ст.	13900	17584	16962	3062
Бережанська ЗОШ № 2 І-ІІІ ст.	17234	19894	19854	2620
Бережанська ЗОШ № 3 І-ІІІ ст.	17538	18960	20946	3408
Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого	22521	22014	24062	1541
Посухівський НВК «ЗНЗ І ст. – ДНЗ»	-	55919	49426	-

Примітка. Складено автором за даними [13, 14, 15]

Дані таблиці 2.4 показують, що за період 2018-2020 років витрати на утримання 1 учня за рахунок освітньої субвенції зросло в межах від 1541 грн. у Бережанській школі-гімназії імені Б. Лепкого до 3408 грн. у Бережанській ЗОШ № 3. Серед усіх установ ЗСО у територіальній громаді найбільшим є обсяг витрат на утримання 1 учня у Посухівському НВК – 49426 грн. у 2020 році. Посухівський НВК є найменшим за чисельністю школярів навчальним закладом, а відтак вартість навчання на 1 учня у даному закладі є найвищою. Нийнижча вартість утримання 1 учня у навчальних закладах територіальної громади є характерним для Бережанської ЗОШ № 1 – 16962 грн.

2.3. Матеріально-технічне забезпечення функціонування установ загальної середньої освіти в ОТГ

Чинним законодавством передбачено, що установи освіти створюються органами державної виконавчої влади та ОМС, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, громадянами відповідно до соціально-економічних, національних, культурно-освітніх потреб, за наявності необхідної матеріально-технічної, науково-методичної бази, педагогічних кадрів.

Відділом освіти, закладами ЗСО упродовж року проведено змістовну, організаційну та практичну роботу щодо впровадження нового Державного стандарту початкової освіти.

За активної підтримки держави, ОМС та батьків в усіх закладах ЗСО створено новий освітній простір: сучасний дизайн, нове навчальне обладнання, мобільні одномісні парти та стільці; сучасні програмні та технічні засоби навчання: телевізори, ноутбуки, копіювальна техніка.

З метою покращення матеріально-технічної бази навчальних установ відділом освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради було здійснено ряд заходів (див. табл. 2.7). Найбільшим за обсягом фінансових ресурсів заходом у 2020 році було проведення робіт по об'єкту будівництва «Капітальний ремонт спортивного залу та допоміжних приміщень «Бережанської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Бережанської міської ради Тернопільської області» по вул. Садова 5 в м.Бережани Тернопільської області». Вартість проекту 2 520,832 тис. грн., вартість робіт 1 590,00 тис. грн. [15].

У 2019- 2020 році проведено інтернаціоналізацію установ освіти на умовах співфінансове забезпечення. Викликом стало дистанційне навчання і тих засобів якими забезпечені школи замало, тому є потреба у забезпеченні оргтехнікою (див. табл. 2.8).

Станом на 31 грудня 2020 року в місті Бережани функціонували: 1 стадіон, 4 майданчики з тренажерним обладнанням, 1 футбольне поле, 11

спортивних майданчиків, в тому числі 1 з синтетичним покриттям, 2 стрілецькі тири, 2 спортивні зали, 1 приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять.

Таблиця 2.7

Перелік заходів та товарів із забезпечення матеріально-технічної бази установ ЗСО ТГ м. Березани, сіл Лісники та Рай у 2020 році [66]

№ п/п	заходи та придбані товари матеріально-технічного забезпечення закладів ЗСО
1.	<p>придбано на забезпечення якісної, сучасної та доступної ЗСО «Нова українська школа»:</p> <ul style="list-style-type: none"> • шкільні парти і меблі на суму 306,810 тис. грн., з них кошти державного бюджету – 214,651 тис. грн., міського бюджету – 92,159 тис. грн.; • дидактичні матеріали на суму 127,597 тис. грн., з них кошти державного бюджету – 89,256 тис. грн., міського бюджету – 38,341 тис. грн.; • комп'ютерне обладнання на суму 98,174 тис. грн., з них кошти державного бюджету – 68,674 тис. грн., міського бюджету – 29,500 тис. грн.
2.	<p>продовжено роботи по об'єкту будівництва «Капітальний ремонт санвузлів Березанської ЗОШ I-III ст. №1 по вул.Гімназійна, 2, в м. Березани Тернопільської області». Вартість проекту 852,871 тис. грн., вартість робіт 803,302 тис. грн. Використано кошти у 2020 році з місцевого бюджету – 175,234 тис. грн., потреба коштів до завершення будівництва – 440,244 тис. грн.;</p>
3.	<p>завершено роботи по об'єкту будівництва «Капітальний ремонт спортивного залу «Березанської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Березанської міської ради Тернопільської області» по вул. Гімназійна, 2 в м. Березани Тернопільської області». Кошторисна вартість проекту 1499,381 тис. грн. Використано у 2020 році кошти міського бюджету – 248,929 тис. грн.;</p>
4.	<p>проведено роботи по об'єкту будівництва «Капітальний ремонт спортивного залу та допоміжних приміщень «Березанської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Березанської міської ради Тернопільської області» по вул. Садова 5 в м.Березани Тернопільської області». Вартість проекту 2 520,832 тис. грн., вартість робіт 1 590,00 тис. грн. Використано кошти у 2020 році з державного бюджету (субвенція на здійснення заходів в рамках Програми Уряду «Спроможна школа для кращих результатів») 1 120,339 тис. грн., міського бюджету – 480 146 тис. грн.</p>
5.	<p>на умовах співфінансування придбано харчоблоки для Березанської ЗОШ I-III ст. №1 та №3 – 120 850 грн.</p>
6.	<p>для проведення якісного освітнього процесу для навчальних закладів було придбано засоби захисту (інфрачервоні термометри, захисні маски, рукавички, дезінфікуючі засоби для обробки рук і поверхонь) на суму 355,772 тис. грн., з них 252,912 тис. грн. з державного бюджету, 102,860 тис. грн. з місцевого бюджету.</p>

У 2020 році відповідно до програми «Молодь. Березани» на 2016-2020 роки та програми розвитку фізичної культури і спорту на 2019-2021 роки обдарованим дітям міста виплачувались іменні стипендії міського голови. Використано кошти міського бюджету по програмі «Молодь. Березани» - 14,100 тис. грн., по програмі розвитку фізичної культури і спорту – 12,800 тис.

грн. 1 вересня 2020 року відбулося урочисте пошанування переможців і призерів міських, обласних, всеукраїнських і міжнародних предметних олімпіад, конкурсів, спортивних змагань.

Таблиця 2.8

Перелік оргтехніки у закладах ЗСО ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай станом на 01.09.2020 рік [15]

Назва закладу	Відео камери	Акустика (колонки)	Ноутбуки	Мультимедійна дошка комплект	Принтер	Плазмовий телевізор
ЗОШ №1	10	10	30	5	3	3
ЗОШ №2	11	11	14	4	2	6
ЗОШ №3	13	13	15	20	5	
ГІМНАЗІЯ	14	14	2	–	–	1
НВК ПОСУХІВ	3	3	3	–	–	
РАЗОМ	51	51	64	29	10	10

Забезпечення підвезення до шкіл школярів сільської місцевості, які проживають за межею пішохідної доступності.

На достатньому рівні знаходиться організація підвезення школярів, які проживають за межею пішохідної доступності до установ освіти.

У 2019/2020 навчальному році 2 шкільними автобусами перевозилися 284 школярі. Шкільними автобусами також здійснюється підвіз на конкурси, спортивні змагання, екскурсії, до пунктів проведення ЗНО. Фінансове забезпечення програми «Шкільний автобус» забезпечується стовідсотково.

Весь транспорт, який знаходиться на балансі шкіл, у доброму стані. Проводяться необхідні ремонти, своєчасна діагностика. Проте, є ряд обставин які не залежать від відділу освіти щоби на високому рівні здійснювався підвіз школярів : є потреба у ще одному автобусі, не завжди на виклик відділу реагує дорожня патрульна служба, ну і спрацьовує людських фактор у бажанні підвозити дітей до дверей закладу батьками, що створює незручності у розвороті автобуса , дорожнє покриття потребує ремонту по наближених вулицях до шкіл і т. д.

Харчування дітей в закладах ЗСО здійснює ФОП Довбуш Н.С. відповідно до Програми організації безкоштовного харчування школярів пільгових категорій в Бережанській міській територіальній громаді, затвердженої рішенням сесії Бережанської міської ради від 20.12.2018 р. № 1172 (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Перелік пільгових категорій школярів, яким надається безкоштовне харчування в закладах ЗСО ТГ міста Бережани, сіл Лісники та Рай [15]

№ п/п	Критерії пільговиків
1.	- учні з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
2.	- яким згідно із Законом України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи";
3.	- з числа дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в спеціальних та інклюзивних класах;
4.	- учні 1-4 класів із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям».

У зв'язку із децентралізацією, приєднанням до нас установ освіти сільської місцевості на кінець року виникла ситуація із перезатвердженням програми по харчування та визначенням пільгових категорій для харчування в межах виділених коштів. Відділом освіти складено перелік міських регіональних програм, запропонованих для фінансове забезпечення з міського бюджету (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Перелік міських регіональних програм розвитку освіти
Бережанської міської ради**

№п /п	Назва програми	Період	Дата, № рішення
1	Програма «Молодь. Бережани» на 2016-2020 роки	2016-2020 роки	№165 від 24.03.2016 року
2	Міська цільова програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017 - 2020 роки	2017-2020 роки	№737 від 26.10.2017 року
3	Міська цільова соціальна програма оздоровлення та відпочинку дітей на 2019-2021 роки	2019-2021 роки	№1143 від 29.11.2018 року
4	Програма розвитку фізичної культури і спорту на 2019-2021 роки	2019-2021 роки	№1198 від 26.12.2018 року

Примітка. Складено автором за даними [13, 14, 15]

За рекомендаціями Відділу освіти адміністрацією установ освіти в більшості випадків вживаються заходи щодо покращення протипожежного стану підвідомчих об'єктів, як документального так і матеріального забезпечення (розроблено інструкції з пожежної та техногенної безпеки, проводяться інструктажі з відміткою у журналах, вивішено плани евакуації, встановлено знаки безпеки, частково усунено недоліки по електромережі, укомплектовано пожежні щити, установи освіти на 85% забезпечено вогнегасниками відповідно до вимог, проводиться їх технічне обслуговування, та ін.).

Відділом освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради організовано проведення навчання:

1) з цивільного захисту в навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Тернопільської області для керівників та їх заступників (1 особа);

2) дистанційного навчання з цивільного захисту в навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Тернопільської області для посадових осіб та для керівників та їх заступників (3 особи);

3) дистанційного навчання з питань пожежної безпеки навчально-методичним центром цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Тернопільської області для керівників установ освіти (9 осіб);

4) пожежно-технічного мінімуму для опалювачів (9 осіб);

5) питань охорони праці та відповідальних за газове господарство (8 осіб); установи загальної середньої освіти забезпечені вогнегасниками відповідно до вимог, пожежні щити укомплектовані, установи дошкільної освіти до кінця 2020 року забезпечено вогнегасниками та укомплектовано пожежним обладнанням пожежні щити.

- проведено технічне обслуговування наявних вогнегасників (131 штука);

- частково проведено ремонт електромережі в закладах освіти;

- проведено інструктажі з безпеки життєдіяльності для здобувачів освіти під час осінніх та зимових канікул;

- проведено у закладах загальної середньої освіти спільно з працівниками Бережанського РВ УДСНС тренування з відпрацюванням поведінки в умовах виникнення надзвичайної ситуації(січень, лютий)

- забезпечено безперешкодний доступ до евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, сходів;

- забезпечено виконання Плану заходів пожежної безпеки в закладах освіти Бережанської міської ради працівниками установ освіти.

Проте, при здійсненні планової перевірки протипожежного стану установ освіти у поточному році виявлено порушення, виконання яких потребує значних коштів, а саме:

1. Приміщення установ освіти не обладнані системою протипожежної сигналізації, системою оповіщення про пожежу та управління евакуації людей типу СО-2;

2. Дерев'яні елементи горючого покриття всіх установ освіти не оброблені засобами вогнезахисту, які забезпечують I групу вогнезахисної ефективності.

3. Не влаштовані блискавкозахисні пристрої в усіх закладах освіти.

Відділом освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради подано бюджетний запит на 2021 рік, в якому заплановані кошти на виконання протипожежних заходів в закладах освіти.

Серед основних проблемних питань галузі освіти, які доцільно вирішити, слід відмітити:

– необхідність подальшого технічного переоснащення навчальних установ;

– забезпечення сучасними засобами навчання, комп'ютерною технікою, ліцензійними програмними продуктами;

– широкомасштабне впровадження в навчально-виховний процес інформаційно-комунікаційних технологій;

- необхідність покращення матеріально-технічної бази навчальних установ міста;
- недостатнє фінансове забезпечення місцевих програм освітньої галузі.

Висновок до розділу 2

На основі проведеного аналізу щодо фінансового забезпечення установ ЗСО в територіальній громаді нами зроблено наступні висновки.

В контексті задоволення потреб громадян в отриманні якісних освітніх послуг на території Бережанської міської ТГ створено відповідну мережу установ ЗСО. Мережа установ ЗСО станом на 31 грудня 2020 року налічувала п'ять установ ЗСО (Бережанські ЗОШ І-ІІІ ст. № 1- 785 школярів, №2 – 397 школярів, № 3- 484 школярі, Бережанська школа-гімназія ім. Б. Лепкого- 286 школярів, Посухівський НВК «ЗНЗ І ст. – ДНЗ»-14 школярів).

Загальна кількість педагогічних кадрів у закладах ЗСО територіальної громади становить 183 педагоги, з них 68 вчителів працюють у Бережанській ЗОШ № 1, що складає 37 % усіх педагогічних фахівців освітніх установ громади. Серед педагогічного персоналу найбільшу частку займають вчителі вищої категорії.

Середнє навантаження на одну педагогічну ставку вчителя по Бережанській ЗОШ № 1 у 2020 році скоротилося проти 2018 року. Так, якщо у 2018 році цей показник становив 16 школярів на 1 педагогічну ставку, то у 2020 році – лише 14,8 школярів. Зменшення даного показника спостерігається також у Посухівському НВК. Зокрема у 2019 році середнє навантаження на 1 педагогічну ставку у даному НВК становило 15,5 школярів, то у 2020 році – тільки 10.

У складі видатків на фінансове забезпечення діяльності установ освіти більше 52 % складають кошти бюджету територіальної громади міста Бережани, сіл Лісники та Рай і лише 47,8 % – за рахунок освітньої субвенції.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ

3.1 Світовий досвід фінансове забезпечення освітньої галузі та можливість його використання у вітчизняній практиці

Важливим напрямом розв'язання проблем фінансового забезпечення загальної середньої освіти (ЗСО) є вивчення передового зарубіжного досвіду країн, які досягли кращих результатів у даній сфері. У даному контексті доцільно розглядати можливі напрями адаптації, а не про виключно копіювання зарубіжного досвіду у сфері фінансове забезпечення освіти, що є специфічним для кожної з країн зважаючи на ряд чинників, які характерні для її соціально-економічного розвитку та історичних набань. На нашу думку, приклад економічно розвинутих країн світу дозволить вибрати найбільш оптимальні можливості використання у вітчизняній практиці окремих ефективних прийомів і методів управлінського підходу у фінансуванні ЗСО. Варто зупинитися саме на тих важелях і інструментах, які можна було б використати у сфері фінансове забезпечення ЗСО на місцевому рівні з метою покращення управлінської діяльності у сфері формування і використання фінансових ресурсів, які надаються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

В контексті дослідження сфери фінансове забезпечення ЗСО, то досить цікавим є досвід США. Кошти на фінансове забезпечення ЗСО в даній країні поступають із бюджетів усіх рівнів, а саме: муніципалітетні ресурси (освітній округ); ресурси штатів, федеральних округів. Питома вага коштів, які поступають з федерального бюджету, практично однакова у всіх штатах, вона не перевищує 8% загальної суми коштів, бюджету штату. Кошти муніципалітету і штату поділяються у співвідношенні 50 на 50.

Частина фінансових ресурсів на ЗСО надходить до бюджетів муніципалітетів (освітніх округів) у вигляді міжбюджетних трансфертів (кошти вирівнювання). Суттєві обсяги коштів у вигляді фінансової допомоги ЗСО

поступає з бюджетів окремих через освітні округи, які наділені законодавчим правом здійснювати управління фінансовими ресурсами ЗОШ. Таким чином, джерелами фінансового забезпечення ЗСО в США є кошти муніципалітетів, окремих штатів, освітніх округів.

Окремі штати оперують поняттям «підтримування зусилля», яке передбачає достатній обсяг фінансових ресурсів для шкіл і забезпечує їх першочерговість у фінансуванні. Зазначене передбачено на законодавчому рівні шляхом фіксації частки сукупного доходу, отриманої бюджетом штату, яка спрямовується на підтримку ЗСО або створення спеціального освітнього фонду при умові щорічного зростання відсотку коштів на фінансове забезпечення ЗОШ. Як бачимо, фінансове забезпечення системи ЗСО у США істотно відрізняється від вітчизняної моделі фінансового забезпечення освітніх установ. Зокрема, по-перше, фінансове забезпечення сфери освіти забезпечується безпосередньо за рахунок коштів відповідного бюджету; по-друге, органи управління ЗСО виконують визначені функції та завдання, які не передбачають дублювання; по-третє, освітні установи володіють фінансовою та організаційною самостійністю [17].

Ще одним цікавим досвідом для України у сфері фінансового забезпечення ЗСО є досвід Великобританії. У цій країні ЗСО фінансується за рахунок коштів державного бюджету. Обсяг фінансового забезпечення залежить від чисельності школярів у школі. Школи отримують спеціальні гранти від федеральної і місцевої влади та самостійно розпоряджаються ними. Для отримання статусу керівника грантової програми початкові школи об'єднуються в кластери.

Школярі, які успішно навчаються, можуть отримувати стипендію від держави чи школи. Для заохочення до успішного навчання функціонує спеціальна урядова програма, обсяг її фінансового забезпечення залежить від середньорічних доходів домогосподарства. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що у сфері фінансового забезпечення ЗСО у Великобританії позитивним є: самостійність шкіл при розпорядженні фінансовими ресурсами,

отриманих з власного фандрайзингу і бюджетів; органи управління закладами ЗСО виконують чітко регламентовані законодавством функції, які не дублюються.

Цікавим також є досвід Польщі у сфері ЗСО в контексті виокремлення особливостей фінансове забезпечення у даній країні, що становить практичний інтерес для України. Головним джерелом фінансового забезпечення ЗСО у цій державі є освітня частка у структурі загальної субсидії з державного бюджету. Для всіх ОМС обсяг загальної субсидії визначається в законі про державний бюджет щорічно, відтак міністром національної освіти встановлюється алгоритм розподілу зазначених коштів між відповідними ОМС, які формують правила розподілу коштів між ЗОШ. Освітня субвенція з державного бюджету впродовж останніх років складала близько 70% усіх витрат на ЗОШ.

Практику ефективних структурних трансформацій з питань фінансове забезпечення установ ЗСО Україна може перейняти в Іспанії. Організація системи бюджетного фінансове забезпечення у даній країні здійснюється відповідно до децентралізації освітніх повноважень. Кошти, які виділяються на освіту, та їх розподіл між окремими автономними областями, різними програмами та освітніми послугами визначаються щорічно в державному бюджеті [22].

У власних бюджетах автономні області схвалюють рішення щодо фінансове забезпечення витрат на ЗСО за рахунок бюджетних трансфертів з державного бюджету і частково з місцевих податків.

Досить цікавим є досвід Італії у сфері фінансового забезпечення шкільної освіти. В Італії відповідальність за фінансове забезпечення функціонування ЗСО бере на себе держава, зокрема, що стосується як адміністративних, так і освітніх цілей. Регіони зобов'язані безпосередньо надавати допомогу та послуги учням ЗОШ на харчування, транспортні послуги, користування підручниками для початкової школи, допомога учням з бідних сімей, медична та соціальна допомоги за рахунок власного бюджету. Проте, часто ці видатки делегуються муніципалітетам та провінціям.

Муніципалітети та провінції Італії відповідають за забезпечення в школах різних комунальних послуг: освітлення, опалення, зв'язку, підтримку шкільних будівель у відповідному стані тощо.

Таблиця 3.1

Схема фінансове забезпечення ЗСО в різних державах [44]

Держава	Джерела фінансування та особливості розподілу й використання бюджетних коштів на середню освіту
США	<ul style="list-style-type: none"> – кошти надходять із бюджетів усіх рівнів: федерального округу, штату, муніципалітету (освітнього округу). Частка коштів, які поступають із федерального бюджету, практично в усіх штатах однакова і не перевищує 8% від загальної суми коштів. Кошти штату та муніципалітету діляться у співвідношенні 50 на 50; – міжбюджетні перерахування (трансфертів вирівнювання); – фінансова допомога школам, що надходить із рівня штатів, поступає через освітні округи, яким у законодавчо визначеному порядку делеговане право управління школами; – засоби для шкіл надходять від штату, від освітнього округу (якщо він є незалежним і наділений повноваженням стягувати податки) або від муніципалітету, якщо освітній округ є залежним і не має податкових повноважень
Великобританія	<ul style="list-style-type: none"> – фінансування із Держбюджету. Розмір фінансування залежить від кількості учнів; – гранти місцевої та федеральної влади, якими школи самостійно розпоряджаються; – стипендія від школи або від держави. Діє особлива урядова програма для заохочення юних талантів, а обсяг допомоги залежить від середньорічних доходів сім'ї; – школи можуть самостійно розподіляти кошти в рамках отриманого від держави бюджету та власного фандрайзингу
Польща	<ul style="list-style-type: none"> – освітня частина загальної субсидії з Державного бюджету, алгоритм розподілу розміру якої встановлює міністр національної освіти; – органи місцевого самоврядування встановлюють правила оплати праці вчителів і визначають правила отримання та використання школами приватних коштів
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> – кошти, що виділяються на освіту, та розподіл їх між автономними областями, різними програмами й послугами визначаються щороку в Державному бюджеті; – автономні області у своїх бюджетах ухвалюють рішення про фінансування витрат на освіту за рахунок державних трансфертів і частково – місцевих податків
Італія	<ul style="list-style-type: none"> – регіони мають безпосередньо надавати (однак нерідко делегують це право муніципалітетам і провінціям) допомогу та послуги учням (харчування, транспорт, підручники для початкової школи, допомога дітям із бідних сімей, медична та соціальна допомоги) з власного бюджету, вони також мають фінансувати плани будівництва шкіл; – провінції та муніципалітети несуть пряму відповідальність за забезпечення в школах опалення, освітлення, телефонного зв'язку,

У таблиці 3.1 представлено наочну схему фінансового забезпечення ЗСО в різних країнах світу.

Протягом останніх років в освітній сфері відбуваються активні процеси децентралізації фінансових ресурсів освітніх установ навіть у країнах із сильно вираженим централізованим управлінням освітньої галузі. В Україні процеси децентралізації знаходяться на початковому рівні свого впровадження, відтак повноваження ОМС різних рівнів в галузі освіти ще остаточно не визначені.

Результати проведеного дослідження питань можливості використання зарубіжного досвіду фінансового забезпечення та управління у сфері ЗСО дозволяють виокремити пріоритетні спрямування щодо реформування і вдосконалення управління закладами шкільної освіти України, зокрема, на нашу думку необхідно:

- розробити та реалізувати нову систему фінансової підзвітності (шкільного менеджменту) ОМС за отримані бюджетні асигнування та інші кошти, отримані закладами освіти, для прикладу пожертвування, спонсорські кошти та інше;
- закріпити на законодавчому рівні частку сукупного доходу бюджету ОТГ, яка повинна спрямовуватися на розвиток освітньої галузі в ОТГ (для прикладу, фінансове забезпечення адресних проектів, програм та заходів);
- збільшити самостійність установ ЗСО у сфері розпорядження коштами, які вони отримують за рахунок бюджету та також власного фандрайзингу (виділення стипендій і грантів успішним учням на реалізацію наукових проектів) тощо.

Відтак, дослідження зарубіжного досвіду фінансового забезпечення установ ЗСО дозволив зробити висновок про те, що у кожній державі формується власна модель фінансового забезпечення ЗСО відповідно до її національної освітньої системи, державної і місцевої бюджетної політики, можливостей місцевої підтримки даної сфери. Проте, для усіх країн є притаманний єдиний підхід щодо управління та фінансового забезпечення освітніх установ

місцевого рівня як до вагомого чинника економічного і соціального розвитку територіальної громади, що визначено стратегіями її розвитку на перспективу.

3.2. Напрями удосконалення фінансового забезпечення установ загальної середньої освіти в Україні

Державна політика в освітній сфері в останні роки зазнала суттєвого реформування, і сьогодні ми можемо конкретні зміни у цій сфері. Національне освітнє законодавство поступово оновлюється, модернізується і пристосовується до вимог часу. Прийняття нових законодавчих актів обумовлено реформуванням галузі освіти в цілому та установ загальної середньої освіти зокрема. Так, прийняття нового Закону України «Про освіту», внесло багато змін у діяльність освітніх установ різного рівня, їх фінансове забезпечення, функціонування та управління. Оновлення законодавства з питань шкільної освіти передбачає не лише зростання обсягів її фінансове забезпечення через надання освітньої субвенції, а й пошук додаткових джерел фінансового забезпечення ЗОШ, а також передбачає визначення показників якості при наданні освітніх послуг.

Концепція реалізації державної політики у галузі проведення реформ загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року спирається на нове законодавство про загальну середню освіту та плану проведення ряду заходів з переформатування системи ЗСО.

Метою даної Концепції є забезпечення реалізації докорінної і системної реформи ЗСО за такими напрямами:

- ухвалення нових державних стандартів ЗСО, розроблених з врахуванням компетентностей, які потрібні для успішної самореалізації школярів;
- впровадження нового принципу педагогіки партнерства, яка базується на ефективній співпраці учня, вчителя та батьків;

- зростання мотивації вчителя шляхом підвищення оплати праці, надання академічної свободи у викладацькій діяльності і стимулювання до професійного зростання;
- впровадження принципу дитино центризму, який передбачає орієнтацію на потреби школяра;
- удосконалення виховного процесу;
- створення структури школи по новому, що сприятиме засвоєнню нового змісту освіти та набуття базових компетентностей, потрібних для успішної самореалізації особистості у майбутньому;
- децентралізація і ефективне управління закладами ЗСО, що сприятиме фактичній автономії школи;
- ефективний розподіл бюджетних коштів, що забезпечить рівний доступ усіх школярів до якісних освітніх послуг;
- формування сучасного освітнього середовища, яке спроможне забезпечити необхідні умови, новітні технології для процесу навчання школярів, вчителів та батьків;
- створення базових умов для навчального процесу школярів безпосередньо за місцем їх проживання, а саме у сільській місцевості, або ж забезпечення регулярного довозу до шкільних установ.

Дана Концепція також передбачає характеристику випускника нової української школи (НУШ). Відповідно до реформи ЗСО випускник НУШ – це: «...цілісна всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини; інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя» [56].

За оцінками експертів і спеціалістів у сфері реформування ЗСО, найбільш успішними на ринку праці в майбутньому стануть спеціалісти, які «...здатні навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та

досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими вміннями» [56].

Важливі кроки у розвитку ЗСО вже зроблені: розроблено новий державний стандарт у сфері початкової освіти з врахуванням компетентностей для успішної самореалізації особистості; розпочато процес формування опорних шкіл базового рівня в сільській місцевості, забезпечено зростання заробітної плати вчителів шляхом підвищення педагогічних окладів, розширено форми здобуття початкової освіти. Також Україна стала учасником міжнародного дослідження з якості загальної середньої освіти PISA-2018.

Формула нової школи, закладена в Концепції реалізації державної політики щодо реформування ЗСО «Нова українська школа» на період до 2029 року формується з дев'яти базових складових:

- новітній зміст освіти, побудований на формуванні компетентностей для успішної самореалізації школярів в суспільстві;
- педагогіка, яка базується на партнерстві і співпраці учня, учителя і батьків;
- орієнтування на потреби учня в процесі здобуття ним освіти, дитиноцентризм;
- новітня структура школи, яка дозволяє успішно засвоїти новий зміст та набутти компетентностей для майбутнього життя;
- справедливий і раціональний розподіл державних фінансових ресурсів, який здатний забезпечити рівний доступ усіх школярів до якісної освіти;
- вмотивований учитель, який вільний вибір в процесі викладання освітнього матеріалу за програмами школи й можливість розвиватися професійно;
- всеохоплюючий процес виховної діяльності, який формує пріоритети та цінності;
- децентралізація і ефективна управлінська діяльність, що надає школі реальні автономні права;

– сучасне освітнє середовище, яке передбачає забезпечення необхідних умов, засоби та технології для навчання школярів, освітян, батьків не тільки в межах навчального закладу [34].

Реформування ЗСО, на нашу думку, повинен бути спрямований за трьома основними напрямками:

– підвищення якості надання освітніх послуг, які містить переорієнтацію освітнього процесу на потреби учня, можливість розширення форм оцінювання якості освіти, доступність до різних форм отримання освітніх послуг та визнання їх результатів, можливість рівного доступу до якісної освіти, педагогічну свободу у виборі методів і форм проведення навчального процесу, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;

– достатнє і обґрунтоване фінансове забезпечення освітнього процесу та фінансова автономія ЗСО;

– ефективна управлінська діяльність та автономія установ ЗСО.

Якість освітнього процесу безпосередньо залежить від змісту і форми організації навчання. Як слушно зазначають дослідники «..сучасна постіндустріальна цивілізація вимагає перегляду не лише технологій освіти, але і його змісту, уточнення оптимальної структури знань, необхідних для нового покоління і для дорослого населення» [17].

В. Г. Кремень якісну освіту визначає як «...людиноцентровану освіту, яка враховує сутнісні індивідуальні характеристики, розкриває та розвиває задатки і обдарування кожної дитини і на цій основі забезпечує максимальну реалізацію її потенціалу, формує професійно компетентну й кваліфікаційно конкурентну особистість» [26].

Питання якості ЗСО стає базовим у національному законодавстві з питань освіти. Сьогодні вже недостатньо змінити форми освітнього процесу чи наповнити її сучасними інформаційними технологіями, зміст і якість освіти повинні стати пріоритетними в проведенні освітніх реформ. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року основною

проблемою сучасного розвитку освіти визначила «...неможливість забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі» [33].

Концепція реалізації державної політики в сфері реформування ЗСО «Нова українська школа» на період до 2029 року також відмітила тенденцію до погіршення якості освітнього процесу загалом в державі [56]. Окреслюючи проблеми щодо якості освіти, органами законодавчої влади прийнято нормативно-правові акти, які покликані в майбутньому вивести українську освіту на значно вищий якісний рівень. В Законі України «Про освіту» питання якості освітнього процесу та освітнім послугам приділено розділ 5, у якому визначено систему якості освіти, зокрема до неї включено:

- систему забезпечення якості в закладах ЗСО, що передбачає внутрішню систему із забезпечення якості освіти;
- систему зовнішнього забезпечення якісної освіти;
- систему забезпечення якості щодо діяльності органів управління і установ, які здійснюють зовнішнє незалежне забезпечення якісної освіти [55].

З метою підвищення якості освіти та оптимізація галузевої статистичної звітності ЗОНЗ і органів управління освітою МОНУ прийнято ряд нормативно-правових актів. Для прикладу, Наказ МОНУ від 19.09.2016 № 1116 «Про затвердження і введення в дію переліку національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти та методології їх обрахунку» [50]. Даним наказом затверджено та введено в дію «...4 напрями національних освітніх індикаторів ефективності та якості ЗСО, зокрема:

- Індикатори напрямку А. Ефективність навчальних установ системи ЗСО;
- Індикатори напрямку Б. Фінансові ресурси, що інвестуються в ЗСО;
- Індикатори напрямку В. Доступ до освіти, участь у навчально-виховному процесі, перехід за освітніми рівнями;
- Індикатори напрямку Г. Навчально-виховний процес та організація процесу навчання» [50].

Ще одним показником якості ЗСО стане міжнародна оцінка школярів PISA. У 2018 році Україна вперше взяла участь серед 80 країн світу у програмі

визначення міжнародної оцінки школярів PISA, яку проводять під егідою Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Дане дослідження має на меті «...визначити, наскільки учень зможе використовувати знання і уміння, що їх отримано в школі, та наскільки в школярів розвинена здатність до читання, розуміння й інтерпретації різноманітних текстів, з якими вони матимуть справу в повсякденному житті; використання знань і умінь з математики у подоланні різноманітних життєвих викликів і проблем, пов'язаних із математикою; використання знань і умінь з природничих наук для вирішення різноманітних життєвих проблем, пов'язаних із певними науковими ситуаціями» [4].

Не новим для України є дослідження результатів навчального процесу, проведеного на певному освітньому рівні, здійснення моніторингу якості освіти, який проводить Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО). Результати зовнішнього незалежного оцінювання випускників в системі ПЗСО використовуються для прийому до ВНЗ та зараховують в державній підсумковій атестації. Ще однією формою контролю є контроль за відповідністю освітнього рівня випускників ЗОНЗ I, II, III ступенів та ПТНЗ, які надають ПЗСО відповідно до державних вимог. ДПА проводиться наприкінці навчального року за визначеним і затвердженим МОНУ переліком навчальних предметів.

Фінансові питання під час реформування ЗСО відіграють одну з провідних ролей. Фінансове забезпечення освітнього процесу прямо впливає на її якість, доступність і ефективність. На сьогоднішній день постала необхідність розробки нових підходів до формування ефективної моделі фінансового забезпечення освіти в умовах недостатніх фінансових ресурсів країни.

Н. М. Курко вважає, що «...удосконалення фінансового забезпечення системи освіти необхідно здійснювати за такими напрямками:

- поступове збільшення асигнувань з бюджетів усіх рівнів на функціонування системи освіти з метою досягнення у найближчі роки фінансове забезпечення освіти на необхідному рівні;

– ефективного використання бюджетних коштів на основі удосконалення існуючого механізму фінансове забезпечення освіти та запровадження постійного моніторингу їх використання;

– залучення позабюджетних джерел фінансове забезпечення освіти, а саме коштів фізичних і юридичних осіб, шляхом запровадження на рівні законодавства стимулювальних заходів та створення умов для залучення додаткових коштів до цієї галузі» [28].

Важливим напрямом у реформуванні ЗСО є розширення автономії школи, яка передбачає, що адміністративні і навчально-методичні повноваження делегуються на рівень навчального закладу. Установи ЗСО зможуть самостійно формувати освітні програми, складати навчальні плани та програми з навчальних предметів відповідно до стандартів середньої освіти та досягнень сучасної науки, обирати підручники, методики навчання і виховання, розвивати навчально-матеріальну базу.

Поряд із запровадженням автономії необхідно посилити відповідальність навчальних установ перед суспільством за якість наданих освітніх послуг. У даному випадку державний контроль у вигляді проведення заходів з інспектування змінить громадсько-державна система із забезпечення якості освіти. Таким чином, необхідність реформування ЗСО продиктована вимогами часу та суспільства.

Висновки до розділу 3

Реформування освіти вже розпочалось та зумовлене необхідністю ефективного використання коштів, подолання негативних явищ, що мають місце в українському суспільстві. Не випадково, що серед численних трансформацій і модернізацій останніх десятиліть особливе місце відводяться тим, які безпосередньо пов'язані з освітою та управлінням освітою.

Сучасні реформи, які переживає наше суспільство, спрямовані на забезпечення стабільності та економічний розвиток. Серед основних реформ –

децентралізація, яка сприятиме ефективному управлінню в галузі освіти органами місцевого самоврядування, а також підвищенню якості освіти на всіх рівнях, адаптації системи освіти до сучасних вимог. У процесі реалізації реформ особливої актуальності набуває досвід зарубіжних країн, які успішно вирішують проблеми в освіті та управлінні нею.

За результатами міжнародного дослідження PISA-2018 у ТОП-10 країн з найкращими показниками в системі управління освітою увійшли Естонія, Фінляндія та Польща. Проведений аналіз дозволив зробити висновки, щодо можливості використання зарубіжного досвіду у вітчизняній практиці. Зокрема, вартий уваги підхід громад Польщі до утримання малих шкіл та надання додаткових платних послуг як в Естонії, Польщі. До управління освітою активно долучається громадськість. З метою залучення молоді до управління, формування їх активної громадянської позиції законодавством визначені права школярів на створення органів школярівського самоврядування, окреслено основні положення їх діяльності. Притаманними для всіх країн є діяльність шкільних та педагогічних рад, опікунських рад, батьківських рад. Позитивним прикладом є активність батьків у зарубіжних країнах, які не байдужі до життєдіяльності школи та готові долучатися до вирішення різноманітних проблем на місцевому рівні. Варто відзначити, що ОМС зобов'язані співпрацювати з громадськістю у питаннях управління освітою.

До основних підходів із світового досвіду розвитку освіти, які можна імплементувати в Україні, слід віднести саме: фінансова автономія установ освіти; поповнення шкільного бюджету через надання додаткових платних послуг; зменшення видатків на освіту шляхом залучення аутсорсингових компаній; мотивування висококваліфікованих вчителів до роботи у сільських закладах освіти; створення національного реєстру, який би містив вичерпну інформацію про установи освіти; утримання громадами малокомплектних установ освіти.

ВИСНОВКИ

Здійснивши аналіз бюджетного фінансове забезпечення освітньої галузі на прикладі бюджету територіальної громади міста Бережани, сіл Лісники та Рай зазначимо, що динаміка бюджету громади на освіту за період 2018-2020 рр. характеризується зростаючими показниками. Відносно 2018 року бюджет у 2020 році зріс на 4,7 млн. Досить відчутно зросла субвенція – на 6,6 млн.грн., проте майже в 4 рази зменшилась державна дотація (на 8,5 млн.). Отже, загалом зростають виділені асигнування на освіту із місцевого бюджету (на 5,5 млн.). Частка місцевих коштів у видатках відділу освіти зростає від 43% у 2018 році до 48,7 % у 2020 році.

Проте через недосконалу мережу та формулу розподілу освітньої субвенції відділ освіти не має можливості виплачувати заробітну плату з максимальним показником престижності педагогічної праці – 30%. Буде виплачуватись престижність в середньому 15%.

Реформування системи шкільної освіти України є нагальною проблемою, яка має комплексний характер. Серед шляхів покращення фінансове забезпечення можна виділити три:

- 1) удосконалення механізму державного фінансове забезпечення, збільшення фінансове забезпечення через збільшення обсягу освітньої субвенції;
- 2) збільшення фінансове забезпечення за рахунок коштів місцевого бюджету;
- 3) проведення оптимізації мережі установ.

Оптимізація мережі установ освіти, попри її непопулярність, є вимогою часу вона не є самоціллю і тим більше головним результатом реформ в освіті. Це лише один із необхідних кроків на шляху до побудови ефективної системи надання високоякісних освітніх послуг. Проте, для того щоб забезпечити доступність освіти до кожного учня потрібно ефективно організувати процес перевезення школярів та педагогів.

Удосконалення освітніх мереж не повинно розглядатися як те, чого можна досягти швидко. Сьогодні визначено конкретну стратегію зі створення освітніх округів, опорних шкіл та оптимізації мережі освітніх установ. Оптимізація освітньої мережі, створення опорних шкіл забезпечить підвищення якості освіти, рівний доступ до неї, економічну ефективність функціонування навчальних установ, урізноманітнення наданих освітніх послуг.

Практика державного фінансового забезпечення освіти не залишається сталою і незмінною, постійно змінювані внутрішні та зовнішні умови функціонування галузі диктують необхідність удосконалення всього фінансового механізму: податкової бази, нормативного визначення обсягів фінансового забезпечення, системи міжбюджетних відносин. Нагальною є потреба формування прозорого, цільового, стимулювального характеру фінансового забезпечення бюджетних сфер і освіти, у тому числі з посиленням елементів відповідальності та зменшення впливу суб'єктивних чинників (ручного керівництва) на процес прийняття фінансових рішень у системі освіти.

Іншими перспективними кроками щодо реформування ПЗСО, разом із зазначеними вище, є:

- імплементація Закону України «Про повну загальну середню освіту»;
- затвердження Державного стандарту базової середньої освіти, розробленого на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісно зорієнтованого підходів у відповідності до Концепції Нової Української школи;
- забезпечення формування змісту освіти для базової та профільної середньої освіти відповідно до компетентнісного підходу;
- подальше впровадження та удосконалення інструменту сертифікації педагогічних фахівців, за результатами якої передбачена щомісячна доплата до посадового окладу;
- розвиток супервізії як професійної підтримки, допомоги та супроводу педагогічних фахівців;

- продовження формування нового інклюзивного, комфортного, безпечного освітнього середовища, зокрема через оновлення матеріально-технічної бази установ загальної середньої освіти;
- подальше забезпечення установ освіти в усіх областях шкільними автобусами відповідно до потреб;
- підготовка педагогічних фахівців установ загальної середньої освіти до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- затвердження індикаторів та інструментарію оцінювання під час інституційного аудиту установ загальної середньої освіти та розбудова системи моніторингу якості освіти;
- підготовка педагогічних фахівців установ загальної середньої освіти до роботи в умовах використання технологій дистанційного навчання, а також дистанційної форми здобуття освіти з використанням сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи. Методичні рекомендації. / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. К., 2019. 47 с.
2. Александров В. Т. Державні проблеми забезпечення якості неперервної освіти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua> (дата звернення: 17.10.2021)
3. Барановський М., Барановська О. Оптимізація мережі установ шкільної освіти України в умовах адміністративно-територіальної реформи: причини, регіональні відмінності, шляхи реалізації. *Часопис соціально-економічної географії випуск*. 2010. № 22(1). С. 22-33.
4. Беззуб І. Реформа середньої освіти в Україні. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2367:reforma-serednoji-osviti-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 13.10.2021)
5. Беновська Л. Я. Проблеми бюджетного забезпечення освіти в контексті децентралізації управління. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 121-129.
6. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. — 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021 — 350 с.
7. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення освіти Батанов О. В. Територіальна громада — основа місцевого самоврядування в Україні: монографія / О. В. Батанов. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. — 260 с. (с.: 10).
8. Бюджетна система : підруч./ за ред. В. Г. Демянишина, О. П. Кириленко., З. М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.
9. Бюджетний кодекс України № 2456–VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (дата звернення: 15.10.2021)

10. Відділ освіти. Освіта Бережанщини. Інформаційні матеріали до підсумкової колегії 2020 року: Бережани, 2020.
11. Гальків Л. І., Карий О. І., Мойсеєнко І. В.. Ризики втрат людського потенціалу: чинник фінансове забезпечення освіти та охорони здоров'я. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 223-229.
12. Герчинський Я. Фінанси освіти в Україні: окремі стратегічні питання. К.:ТОВ «Видавництво «Юстон», 2017.-152 с.
13. Звіт відділу освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради за 2018 рік.
14. Звіт відділу освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради за 2019 рік.
15. Звіт відділу освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради за 2020 рік.
16. Каленюк І.С. Напрями трансформації механізмів фінансове забезпечення освіти в сучасному світі. *Демографія та соціальна економіка*. 2017 URL: irbis-nbuv.gov.ua.
17. Карпенко Н.М. Організаційно економічний механізм державного регулювання розвитку загальної середньої освіти в Україні. дис... кандидата наук з державного управління за спец. 25.00.02. URL: https://www.dsau.dp.ua/ua/page/photo/dis_karpenko.pdf
18. Ковалів І. ПАВЛО ХОБЗЕЙ: «Фінанси – інструмент досягнення певних цілей в освітній політиці» г. *Урядовий кур'єр*, 20 березня, 2018 р.
19. Ковальчук О. Автономія школи як стратегія децентралізації освіти (досвід європейських країн). *Вісник Львівського університету*. 2010. № 26. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/4933>
20. Коверник Н.В. Оптимальні шляхи фінансового забезпечення освіти в Україні. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 27(1). С. 178-183.
21. Когут І., Стадний Є. Бюджет освіти та науки 2018: що прийняв парламент./ 4 січня 2018. URL <https://cedos.org.ua/>. (дата звернення: 15.10.2021)
22. Комарова О. А. Пріоритетні напрями державної освітньої політики. *Проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 107-113.
23. Комплексна програма розвитку освіти м. Бережани на 2016-2021 роки.

24. Конституція України – Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. –URL:
<http://zakon4.rada.gov.ua>
25. Кравченко В. В. Муніципальне право України: навч.посіб. К.: Атіка, 2003.
— 672 с.
26. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 8 – 15.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_4. (дата звернення: 13.10.2021)
27. Критерії формування спроможної освітньої мережі в ОТГ. Методично-інформаційний посібник. URL:
<https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf> (дата звернення: 13.10.2021)
28. Курко М. Н. Стан та нормативно-правове врегулювання фінансового забезпечення освіти. *Право і Безпека*. 2010. № 1. С. 140–143. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_1_33. (дата звернення: 13.10.2021)
29. Лободіна З. Перспективи удосконалення управління фінансовими ресурсами галузі освіти. *Світ фінансів*. 2012. Випуск 2. С. 45-53.
30. Матухин Д. Л., Низкодубов Г. А. Компетентностный подход в системе высшего профессионального образования. *Язык и культура*. 2013. № 1 (21).
URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyy-podhod-v-sisteme-vysshego-professionalnogo-obrazovaniya>. (дата звернення: 13.10.2021)
31. Методичні рекомендації щодо підвищення освітньої мережі громад. URL:
<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/321/osvita.pdf> (дата звернення: 13.10.2021)
32. Мотика С. Фінансове забезпечення галузі освіти в контексті освітньої реформи. *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики*: збірник наук.праць.-Тернопіль:ТНЕУ, 2018. 178с.
33. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 URL:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 13.10.2021)

34. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 13.10.2021)
35. Нова школа у нових громадах: посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах /Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В.- К.: 2017. 128 с.
36. Олієвська М. Г. Фінансове забезпечення освіти і науки на регіональному рівні. *Вісник ОНУ ім. Мечнікова І. І.* 2013. № 1. С. 145-152.
37. Онищенко В. Освітня субвенція 2021. URL: <https://www.budgetnyk.com.ua/article/3-osvtnya-subventsya-2021> (дата звернення: 13.10.2021)
38. Орлова І. Реформа освіти в Україні. Проект «Популярна економіка: моніторинг реформ». 2013. № 2. 16 с.
39. Освіта в Україні 2020. Аналітичний огляд. / за ред. Є. Стадного. 2021. 84 с.
40. Освіта в Україні : Слов. термінів нормат.-прав. актів / ред.: Є. І. Бородін. Д. : Герда, 2003. - 450 с.
41. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. К.: 2020. 293 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf> (дата звернення: 13.10.2021)
42. Освітня субвенція потребує перегляду. URL: <https://auc.org.ua/novyna/osvitnya-subvenciya-potrebuye-pereglyadu-amuzvernulasya-do-premyer-ministra-ukrayiny> (дата звернення: 13.10.2021)
43. Плани роботи відділу освіти, молоді і спорту Бережанської міської ради на 2018, 2019, 2020 рік.
44. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади /О.Кириленко, Б.Малиняк, В.Письменний, В.Русін/ Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІЕНЕЙ», 2015. – 396 с.

45. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Х. : Право, 2015.
46. Положення про відділ освіти, молоді та спорту Бережанської міської ради.
47. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 07.12.2019 р. № 80-VIII/ URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-20>. (дата звернення: 15.10.2021)
48. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 15.10.2021)
49. Про загальну середню освіту: Закон України URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2021)
50. Про затвердження і введення в дію переліку національних освітніх індикаторів ефективності та якості загальної середньої освіти та методології їх обрахунку: Наказ МОН України № 1116 від 19.09.2016. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/6223-> (дата звернення: 13.10.2021)
51. Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1088
52. Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1088 URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249793319> (дата звернення: 13.10.2021)
53. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2021)
54. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586 – XIV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2021)
55. Про освіту: Закон України № 2145-19 від 15.09.2017 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2021)

56. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 13.10.2021)
57. Рішення сесії Бережанської міської «Про створення опорних шкіл на території Бережанської міської ради».
58. Сидор І.П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти і вітчизняна практика. *Ефективна економіка* (електронне фахове видання). 2015. № 9.
59. Тарасенко Н. Сучасний стан освітньої реформи в Україні як передумова для подальших трансформацій системи освіти. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5299:such-asnij-stan-osvitnoji-reformi-v-ukrajini-yak-peredumova-dlya-podalshikh-transformatsij-sistemi-osviti&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 13.10.2021)
60. Федченко К.А. Механізми реформування міжбюджетних відносин в умовах економічної нестабільності. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 4 (82). С. 135-138.
61. Гомишин І. Напрями реформування шкільної освіти. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/aug/17947/15.pdf> (дата звернення: 13.10.2021)
62. Чередник В.А. Бюджетні видатки: сутність та їх аналіз у фінансуванні потреб установ загальної середньої освіти. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. № 34/1.
63. Черкасова І. В. Система «освіта-виробництво» в умовах становлення економіки знань. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку». Донецьк: ДРУК-ІНФО, 2019. С. 281-283.
64. Чугунов І. Я. Напрями застосування програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів. *Наукові праці НДФІ*. 2009. № 3. С. 3–11.

65. Що обіцяє освіті бюджет 2020 року? URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/shcho-obicyaye-osviti-byudzheth-2020-roku> (дата звернення: 15.10.2021)
66. Юрій С. І., Стоян В. І., Даневич О. С. Казначейська система: підруч. Тернопіль: Карт-Бланш, 2006. 818 с.
67. Якубовський Р. В. Правові аспекти видів бюджетного фінансове забезпечення навчальних установ. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 243-247.